

Regionale producten bieden zicht op duurzame ontwikkeling

Vóór het einde van dit jaar opent in Amsterdam de eerste winkel van een nieuwe duurzame supermarktketen, genaamd Marqt. TransForum steunt de projectorganisatie, financiert mee en wil leren hoe boeren met de supermarkt samenwerken.

Het begrip duurzame ontwikkeling wordt daar op diverse manieren ingevuld. In de nieuwe supermarkten worden met name regionale producten verkocht. De geringe afstand van producent tot winkelschap draagt bij aan die duurzame ontwikkeling, omdat minder kilometers betekent dat er minder CO2 uitstoot is. Projectleider Marco Duineveld vertelt dat de afstand tussen producent en consument nog meer wordt verkleind in zogenaamde belevingsparken, die worden opgezet door De Groene Hoed. "Daar zullen consumenten bij de boeren kunnen zien hoe de producten worden gemaakt. Door het rechtstreekse contact met de consument voelen boeren zich meer verantwoordelijk voor het product, en zullen zij meer rekening kunnen houden met consumentenwensen". Volgens de initiatiefnemers is er een specifiek marktsegment van consumenten die geïnteresseerd zijn in regionale producten. Dat segment is 2 à 3 % van de totale consumentenmarkt, en groot genoeg om een nieuwe supermarktketen te rechtvaardigen.

De regionale producten die er te koop zullen zijn, zijn onder andere verse groenten en zuivelproducten.

Korte keten

Voor de boeren is er nog een ander duurzaam aspect : zij zijn mede-eigenaar en organiseren zelf de inkoop van de producten. Zo ontstaat een korte keten, waarin de producenten van goederen niet uitwisselbaar zijn. Een winkelketen die alleen let op prijs, kan geneigd zijn om te 'shoppen' bij het inkopen. De leverende boeren zijn dan niet zeker van afzet. In het nieuwe businessmodel van Marqt kan de winkelorganisatie veel minder dicteren hoe wordt ingekocht. Voor TransForum is dit een interessant project om te leren hoe een nieuwe keten wordt opgezet. Hoe verloopt de organisatie, waar zitten de knelpunten? En hoe kan duurzaamheid hierin op verschillende manieren gestalte krijgen? Projectregisseur Anne-Claire van Altvorst is enthousiast over het project. "Deze manier van werken brengt duurzame ontwikkeling echt dichterbij. Niet alleen voor de producent, maar zeker ook voor de consument. Door zo in te zetten op regionale, duurzaam geproduceerde voedingsmiddelen, kan Marqt zich onderscheiden. De consumentenvraag naar duurzame consumptieproducten krijgt hiermee een extra boost".

Internationale Associatie van Duurzame Agroparken in oprichting

Het concept "Agroparken" is een ruimtelijke combinatie van verschillende agrarische sectoren. Het doel is te komen tot gesloten kringlopen, transportbesparingen, een beter dierenwelzijn en betere diergezondheid. Samen met het InnovatieNetwerk heeft TransForum het initiatief genomen voor een International Association for Sustainable Development in Agroparks (IASDA). Het bureau Prisma en Partners, dat ruime ervaring heeft in het opzetten van internationale netwerken, zal ondersteunen bij de vormgeving van deze associatie. De eerste stap daartoe is een internationale consultatie over de belangstelling voor zo'n associatie. Op de aanstaande conferentie van de International Society for Industrial Ecology (ISIE) in Toronto, in juni van dit jaar, worden een lezing en een posterpresentatie gehouden over agroparken. Dat zal een goede gelegenheid bieden om de belangstelling voor een IASDA te peilen. Voor meer informatie: Sander Mager via mager@transforum.nl

Henk van Latesteijn is algemeen directeur van TransForum

TransForum World Wide

'Laat zien dat meer duurzame ontwikkeling in de Nederlandse agrosector en groene ruimte mogelijk is, en geef aan hoe je de benodigde kennis daarvoor mobiliseert'. Nu TransForum ruim twee jaar op weg is, wordt duidelijk wat zo'n ogenschijnlijk simpele opdracht allemaal losmaakt. In deze Nieuwsbrief wordt daar een kleine selectie van zichtbaar. In meer dan 20 projecten laten we met onze partners uit bedrijfsleven, overheid, wetenschap en maatschappelijke organisaties zien dat meer duurzame ontwikkeling vooral een kwestie is van samen de schouders eronder zetten. De projecten Regionale Keten en Green Care geven daarvan een indruk. Maar we gaan ook in discussie met onze omgeving om de randvoorwaarden voor succes te beïnvloeden. Eén van de manieren om dat te doen is het Diner Pensant. Met een relatief beperkte groep betrokken personen eens goed doorpraten over zaken die anders te vluchtig worden behandeld, bijvoorbeeld de wijze van financieren van innovaties.

Deze column schrijf ik op een hotelkamer in St. Louis waar straks het World Agricultural Forum 2007 begint. We zijn gevraagd om hier onze ervaringen in te brengen onder de titel "How do we create a spirit of entrepreneurship for innovating the market?". Vervolgens mogen we in een sessie een groep van ongeveer 70 deelnemers aan dit Forum aan het werk zetten om die vraag van concreet uitvoerbare antwoorden te voorzien. De resultaten daarvan zult u zeker nog van ons horen. En dan zijn we ook nog samen met het InnovatieNetwerk een Internationale Associatie van Duurzame Agroparken aan het oprichten. Daarmee kunnen we onze leerervaringen koppelen aan die van elders op de wereld en op die manier laten zien dat werken aan meer duurzame ontwikkeling kán, dat kennis die daarvoor nodig is inderdaad kan worden gemobiliseerd en dat dit tot concrete resultaten leidt. Zo ziet u maar waar een relatief simpele opdracht allemaal toe kan leiden. Misschien is het wel helemaal niet zo simpel . . .

BV voor Calendula opgericht

In het project Calendula is een grote stap gezet: de BV Calendula Oil is opgericht. Mark van Waes, Maarten Souwer en Robert van Loo, de 'motoren' achter het project Calendula, hebben in Wageningen Business Generator een goede investeerder gevonden. Daarmee is er genoeg financiële armslag om, naast het bestaande proefveld in Marokko, proefteelten uit te zetten in diverse landen in Oost-Europa, Noord- en Zuid-Amerika, Afrika en Canada. Tijdens de proefteelten doen boeren ervaring op met de teelt en pro-

duceren ze de eerste hoeveelheid zaaizaad voor grootschalige teelt. Die zal volgend jaar van start gaan. De BV bereidt de groeifase voor, begeleidt de boeren en bouwt het kennisnetwerk op. Daarvoor is onder andere een website gemaakt en worden bijeenkomsten georganiseerd. Naast de toepassing van Calendula olie als verfverdunder wordt nu ook gewerkt aan andere concepten, waarbij onder andere wordt gedacht aan een middel om hout te verduurzamen. Voor meer informatie: www.calendula-oil.com

Colofon

Deze NieuwsForum is een uitgave van TransForum.

Bezoekadres

Louis Pasteurlaan 6
2719 EE Zoetermeer

Postadres

Postbus 80
2700 AA Zoetermeer

T 079 3470910

F 079 3470404

E info@transforum.nl

W www.transforum.nl

Redactie: Astrid van Kleef

Vormgeving: Creja ontwerpen, Leiderdorp

Druk: Drukkerij A-twee, Waddinxveen

Mei 2007

In dit nummer:

We kijken vooruit, naar de expeditie TransForm2 en het Midzomernachtfestival van 8 voor Ruimte. Maar ook aan resultaten is er genoeg te melden. Lees meer in:

➤ Grote Visie zoekt Ruimte

➤ Boeren bieden dagbesteding en onderwijsvoorzieningen

➤ Regionale producten bieden zicht op duurzame ontwikkeling

➤ Internationale Associatie van Duurzame Agroparken in oprichting

Nieuws FORUM

Diner Pensant over financiering van innovatie

TransForum organiseerde op 11 april haar tweede Diner Pensant, dit keer over de financiering van innovatie. Veel ondernemers kunnen in hun eigen bedrijf wel efficiency verbeteringen realiseren, maar het tot stand brengen van echte innovaties is moeilijker. De kosten zijn hoog, de risico's groot. Waar vinden innovatieve ondernemers het kapitaal om dit soort risico's te nemen? En wat kunnen anderen bijdragen? Daarover ging het op dit diner.

Gast spreker Edward van Wezel, managing partner van Biogeneration Ventures, een venture capitalist voor life sciences, vertelde dat een startend bedrijf een bedrag van twee tot drie miljoen euro nodig heeft als 'early stage' financiering. Dit is een riskante investering voor de doorsnee venture kapitaalverschaffer. Early stage kapitaal vraagt inhoudelijke expertise, kennis van de business en professionele technology-transferbureaus aan de universiteiten.

Voor de agrosector komt dit type financiering nu op. Vorig jaar startte Syngenta met een fonds van €86 miljoen, gericht op groene biotechnologie en de toenemende vraag naar biobrandstoffen. Het Britse Tate

& Lyle beheert een fonds van €45 miljoen, ten bate van biowetenschappen en de duurzame samenleving. Nederlandse initiatieven zijn Agro & Co, Wageningen BioBusiness Generator en enkele regionale fondsen. Als de Nederlandse agrosector mee wil doen moet er vooral naar waardetoevoeging worden gezocht, liefst in combinatie met andere producten, zoals biobrandstof, voedseladditieven of medicinale producten zoals kinine. De belangrijkste factor voor investeerders is volgens Van Wezel de waarde van de technologie. Om die waarde in te kunnen schatten moeten investeerders de betreffende technologie kunnen overzien. Nieuwe hightech oplossingen in de agrosector zullen tot een toestroom van venture kapitaal leiden, stelde Van Wezel.

Waardepropositie van wezenlijk belang

In de discussie werd allereerst geconstateerd dat de agrosector groot is geworden, juist door allerlei hightech toepassingen zoals oogst- en sorteermachines. Het is verrassend dat er dan toch nog zo weinig toestroom van venture kapitaal is. In de agrosector is lang gewerkt vanuit het product, en werd gefocust op verhoging van opbrengst of ef-

Vervolg Diner Pensant over financiering van innovatie, pagina 1

ficiency, resistentie tegen ziekten of kwaliteitsverbetering. Dat zijn geen nieuwe waardeproposities, waar kapitaalverstrekkers naar zoeken. Financiering is wellicht gemakkelijker te krijgen wanneer vanuit een consumentenvraag wordt gedacht. Er klonk een pleidooi om niet vanuit producten te denken, maar vanuit de vraag naar voeding, gezondheid en duurzaamheid. De oplossing hoeft niet altijd hightech te zijn, als het gaat om bijvoorbeeld een oplossing voor obesitas.

Een probleem blijft dat de rendementen van agrarische ondernemers laag zijn, zo'n 3 tot 4%, zei Dick Hylkema (Glaskracht). Dat is ver af van de 35% die kapitaalverstrekkers vragen. Voor de tuinbouw kan een garantiefonds helpen, zei hij. Belangenorganisaties vragen de overheid om een regeling, en bieden aan om zelf ook bij te dragen. Deze combinatie van private en publieke investering kon niet ieders goedkeuring wegdragen. Waar is de politieke legitimatie voor meebetalen aan de innovaties in de glastuinbouw, vroeg Henk van Latesteijn.

Risicobeheersing

Jan Verloop, de andere inleider, benadert innovatie via een model van risicobeheersing. "Als je de risico's beheerst volgt financiering vanzelf", was zijn stelling. Verloop is voormalig Innovatiemanager bij Shell Global Solutions en schrijver van het boek 'Insight in innovation'. Hij noemde een aantal risicofactoren voor innovatie. Een daarvan is dat de risiconemer, dus de investeerder, te laat wordt betrokken, namelijk pas op het moment dat geïnvesteerd moet worden. Hoe eerder een investeerder bij een project betrok-

ken raakt, hoe eerder hij de consequenties kan overzien. Een ander risico is om de oorspronkelijke uitvinder van het idee tot CEO te bombarderen. Doorgaans zijn wetenschappers en uitvinders niet geschikt als zakelijk leider van hun eigen project. Een derde risico is dat de doelstellingen van een innovatie worden aangepast om in aanmerking te komen voor subsidie.

Verloop pleitte voor een brugmodel van innovatie waarbij producten worden ontwikkeld in relatie met de markt en de samenleving. Zijn stelling 'voor een goed idee is altijd geld' werd fel bestreden door Gerard van Beynum, voorzitter van Mibiton. Het is volgens hem omgekeerd: een ondernemer moet zich nu de blaren op de tong praten om niet-deskundigen te overtuigen van de waarde van een voorstel. Het gaat niet om het beheersen van regels en procedures, maar om ondernemend te zijn. De ondernemer moet niet bezig zijn met financiering krijgen, vond van Beynum. Arjen Simons van Wageningen UR voegde daaraan toe dat ook de universiteiten vastzitten in procedures en regels. De twee pleitten voor meer ruimte en geld voor innovatoren, om deze mensen rustig te laten experimenteren met nieuwe ideeën. Ook de overheid werd als remmende factor aangemerkt door Bernhard de Geus (Netherlands Genomics Initiative). De overheid bepaalt en betaalt nogal wat, maar heeft koudwaterrees voor deelname in publiek-private investeringsvormen.

Kennis verspreiden in ketensamenwerking

In de kleinschalige agrarische sector is iets anders aan de hand, vond men aan andere tafels. Peter Oei (InnovatieNetwerk) zei dat het intellectueel eigendom in de agrosector niet bij één bedrijf zit. De kennis is pseudo-gemeenschappelijk bezit, door de studiegroepen en kwekersrechten. Martin Stutterheim van Technopartners voegde daaraan toe dat patenten, zoals geëist door de venture capitalists, leiden tot mo-

nopolieposities, en niet tot openbaarmaking van kennis. Een oplossing kan zijn om meer in keten- of regionale samenwerking te denken, waarbij de marktpropositie in een vroeg stadium wordt geformuleerd. Per concept wordt dan bekeken waar de grootste waardevermeerdering ligt, waarin vervolgens geïnvesteerd wordt.

Voorzitter Jan Staman, directeur van het Rathenau Instituut, haalde drie belangrijke boodschappen uit de discussie. Een goede waardepropositie is beslissend voor het al dan niet verkrijgen van risicodragend kapitaal. Meer partijen moeten samenwerken, en in een vroeg stadium de marktpropositie formuleren. Daarin zou dan moeten worden geïnvesteerd met publiek en privaat geld, maar op een 'private manier', dus met weinig overheidsinmenging. En: TransForum beschikt niet over risicodragend kapitaal en is daardoor zelf niet in staat om innovaties naar de markt te brengen. Daarvoor zijn andere partijen nodig.

Henk van Latesteijn rondde af met de opmerking dat TransForum gebonden is aan BSIK regels maar er soms toch in slaagt om innovaties die ertoe doen een stap verder te brengen. Om op grotere schaal te kunnen werken, zou er een platform moeten komen waar marktproposities worden ontwikkeld. TransForum kan daarin fungeren als een innovatiemakelaar tussen kennis en markt, die helpt om allianties met allerlei partijen te sluiten. ✦

Grote Visie zoekt Ruimte

Dat is de naam van een interactief en informatief festival over duurzaamheid, ruimte en de toekomst van Nederland. Het festival is gratis toegankelijk voor iedereen en wordt gehouden op 21 juni op het NDSM terrein in Amsterdam-Noord. Een Midzomernachtfestival dus, georganiseerd door Acht voor Ruimte. TransForum doet mee onder de noemer "Boer zoekt Ruimte".

Klimaatveranderingen, energietekort, stijgend waterpeil, en steeds meer mensen. Het zijn maar enkele van de grote uitdagingen waaraan de programma's, verenigd in Acht voor Ruimte, werken. Hoe duurzaam is Nederland in 2050? Leven we op, of onder water? Hoe hebben we dan het landschap ingericht? De enorme hal

op het NDSM terrein wordt op 21 juni omgetoverd in een ontmoetings- en verbeeldingsruimte, waar het publiek kennis kan maken met de visies en aanpakken van Acht voor Ruimte.

In de ruimte van TransForum zullen presentaties te zien en te horen zijn van diverse projecten, discussies worden georganiseerd en bezoekers worden uitgedaagd om hun mening te geven over de methodes van TransForum. Is zilte landbouw een oplossing voor het stijgend grondwaterpeil? En welke bijdrage kan stadslandbouw leveren aan het welzijn van bewoners? We willen laten zien hoe TransForum werkt, en hoe landbouw past in een duurzame ontwikkeling voor Nederland in 2050.

Kom het zien en beleven. Ga naar www.midzomern8.nl voor meer informatie en inschrijving. ✦

TransForm2: de expeditie

Van 5 tot en met 8 juni gaat TransForum op expeditie. Op weg naar nieuwe kennis en nieuwe projecten. Met een veertigtal projectleiders, kennisdragers en vertegenwoordigers van bestuur, adviesraden en organisaties waarmee TransForum samenwerkt zullen we een reis maken langs de huidige praktijkprojecten. Gebruikmakend van wat er geleerd is in de projecten zullen we met elkaar bepalen hoe ver we gevorderd zijn op weg naar het doel van TransForum. En wat er nog nodig is om het doel, duurzame ontwikkeling in de agrosector, te bereiken. Dat zal de basis vormen voor nieuwe praktijkprojecten voor de komende jaren.

De organisatie van zo'n expeditie is een hele uitdaging, waaraan door een team van TransForum samen met bureau MENT wordt gewerkt. Inmiddels zijn de pleisterplaatsen geboekt, en de routes langs projecten zijn bepaald. Daarnaast is een scala van creatieve en innovatieve manieren bedacht om de reisgenoten aan te moedigen om beeld en vorm te geven aan hun dromen en ideeën over duurzame ontwikkeling. Samen werken we aan een nieuw en duurzamer landschap. Het belooft een boeiende, intensieve en vermoeiende expeditie te worden! ✦

Green Care: Boeren bieden dagbesteding en onderwijsvoorzieningen

Het project Green Care loopt sinds september 2005. Boeren zijn op eigen initiatief gestart met zorgboerderijen in Waterland, tussen Zaandam en Amsterdam. Aan onder andere dak- en thuislozen uit Amsterdam bieden zij dagopvang op hun boerderijen.

Voor de boeren is dit interessant omdat zij er een vergoeding voor krijgen. Zo kunnen zij nieuwe economische activiteiten ontwikkelen om hun boerenbedrijf rendabel voort te zetten. De organisatie Landzijde brengt boeren en zorgvragers bij elkaar, en ondersteunt de boeren. De doelstellingen van het project zijn het opzetten van professionele zorglandbouw, het betrekken van diverse sectoren (landbouw, zorg, welzijn en arbeid) en het ontwikkelen van samenwerkingsvormen tussen boeren, gemeente en zorgverleners. De eerste fase is in 2006 afgerond. Voor de tweede fase, die onlangs is gestart, zijn diverse werkgroepen gevormd. De werkgroep Zorglandbouw onderzoekt de effecten van zorgboerderijen op de mensen dak- of thuisloos zijn, verslavings- of leerproblemen hebben. Hiervoor worden meer organisaties betrokken, zoals RIAGG die kwaliteitseisen gaat formuleren en gaat monitoren of daaraan voldaan wordt. Professor Bussemaker van de Radboud Universiteit Nijmegen onderzoekt welke rol zorglandbouw kan hebben bij de reïntegratie in de samenleving van dak- en thuislozen en verslaafden. Ook zorgverzekeraar Achmea is aangehaakt, en bekijkt hoe zorglandbouw in het pakket van zorgverzekeraars kan worden opgenomen.

Educatieve boerderij

Een andere werkgroep werkt aan de start van educatieve boerderijen. In Zaanstad gaat een pilot starten waarbij speciaal onderwijs wordt verzorgd op een boerderij. Dat houdt in dat het volledige basisonderwijs op de boerderij wordt geboden aan kinderen die orthopedische begeleiding nodig hebben. Op de boerderij krijgen de kinderen de hele dag onderwijs, waarbij het functioneren van de boerderij telkens terugkomt in de lessen. Zo wordt de boerderij een onderwijsinstelling. Kinderen leren er ook competenties als zelfvertrouwen en samenwerken. Het Orthopedisch Studiecentrum is hierbij betrokken.

Het praktijkproject wordt sinds kort aangevuld met het wetenschappelijk project Landbouw en Zorg. Daarin onderzoekt professor Beltman van de Vrije Universiteit Amsterdam wat de mogelijke therapeutische effecten zijn van zorgboerderijen.

Scenario's voor boeren

Als boeren gaan samenwerken met zorginstellingen zijn er drie scenario's denkbaar voor hun toekomst: 1) ze stoppen met boeren en veranderen hun boerderij in een therapeutisch centrum waar patiënten wonen; 2) naast het boeren bieden ze dagbesteding aan, geen therapie; of 3) naast het boerenbedrijf wordt ook therapie aangeboden, waarbij cliënten op de boerderij kunnen wonen en meedoen met het boerenwerk. Een werkgroep van zorgverleners bekijkt samen met de boeren de mogelijkheden.

Een belangrijke vraag bij het ontwikkelen van deze scenario's is of er nog primaire voedselproductie overblijft, als de boer aan zorgverlening gaat doen. Daarnaast zijn er discussies gaande met de gemeenten over de woon- of zorgbestemming van het gebied. Vanuit de gemeente Amsterdam is wethouder Marijke Vos hierbij betrokken. Voor TransForum is het belang van dit project gelegen in de vraag hoe het landelijk gebied een functie kan hebben in de gezondheid en het welzijn van de stadsbevolking. ✦

